

ISSN 1991-3494

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

THE BULLETIN

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

1944 ЖЫЛДАН ШЫҒА БАСТАҒАН
ИЗДАЕТСЯ С 1944 ГОДА
PUBLISHED SINCE 1944

3

АЛМАТЫ
АЛМАТЫ
ALMATY

2015

МАМЫР
МАЙ
MAY

Б а с р е д а к т о р

ҚР ҰҒА академигі

М. Ж. Жұрынов

Р е д а к ц и я а л қ а с ы:

биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Айтхожина Н.А.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байпақов К.М.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байтулин И.О.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Берсімбаев Р.И.**; хим. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Газалиев А.М.**; а.-ш. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Дүйсенбеков З.Д.**; а.-ш. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Елешев Р.Е.**; физ.-мат. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қалменов Т.Ш.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нысанбаев А.Н.**; экон. ғ. докторы, проф., ҰҒА академигі **Сатубалдин С.С.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбжанов Х.М.**; физ.-мат. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбішев М.Е.**; техн. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбішева З.С.**; техн. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Абсадықов Б.Н.** (бас редактордың орынбасары); а.-ш. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Баймұқанов Д.А.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Байтанаев Б.А.**; физ.-мат. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Давлетов А.Е.**; физ.-мат. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қалимолдаев М.Н.**; геогр. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Медеу А.**; техн. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Мырхалықов Ж.У.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Огарь Н.П.**; техн. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Таткеева Г.Г.**; а.-ш. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Үмбетаев И.**

Р е д а к ц и я к е ñ е с і:

Ресей ҒА академигі **Велихов Е.П.** (Ресей); Әзірбайжан ҰҒА академигі **Гашимзаде Ф.** (Әзірбайжан); Украинаның ҰҒА академигі **Гончарук В.В.** (Украина); Армения Республикасының ҰҒА академигі **Джрбашян Р.Т.** (Армения); Ресей ҒА академигі **Лаверов Н.П.** (Ресей); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Москаленко С.** (Молдова); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Рудик В.** (Молдова); Армения Республикасының ҰҒА академигі **Сагян А.С.** (Армения); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Тодераш И.** (Молдова); Тәжікстан Республикасының ҰҒА академигі **Якубова М.М.** (Тәжікстан); Молдова Республикасының ҰҒА корр. мүшесі **Лупашку Ф.** (Молдова); техн. ғ. докторы, профессор **Абиев Р.Ш.** (Ресей); техн. ғ. докторы, профессор **Аврамов К.В.** (Украина); мед. ғ. докторы, профессор **Юрген Аппель** (Германия); мед. ғ. докторы, профессор **Иозеф Банас** (Польша); техн. ғ. докторы, профессор **Гарабаджиу** (Ресей); доктор PhD, профессор **Ивахненко О.П.** (Ұлыбритания); хим. ғ. докторы, профессор **Изабелла Новак** (Польша); хим. ғ. докторы, профессор **Полещук О.Х.** (Ресей); хим. ғ. докторы, профессор **Поняев А.И.** (Ресей); профессор **Мохд Хасан Селамат** (Малайзия); техн. ғ. докторы, профессор **Хрипунов Г.С.** (Украина)

Главный редактор

академик НАН РК

М. Ж. Журинов

Редакционная коллегия:

доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **Н.А. Айтхожина**; доктор ист. наук, проф., академик НАН РК **К.М. Байпаков**; доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **И.О. Байтулин**; доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **Р.И. Берсимбаев**; доктор хим. наук, проф., академик НАН РК **А.М. Газалиев**; доктор с.-х. наук, проф., академик НАН РК **З.Д. Дюсенбеков**; доктор сельскохоз. наук, проф., академик НАН РК **Р.Е. Елешев**; доктор физ.-мат. наук, проф., академик НАН РК **Т.Ш. Кальменов**; доктор фил. наук, проф., академик НАН РК **А.Н. Нысанбаев**; доктор экон. наук, проф., академик НАН РК **С.С. Сатубалдин**; доктор ист. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Х.М. Абжанов**; доктор физ.-мат. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **М.Е. Абишев**; доктор техн. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **З.С. Абишева**; доктор техн. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Б.Н. Абсадыков** (заместитель главного редактора); доктор с.-х. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Д.А. Баймуканов**; доктор ист. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Байтанаев**; доктор физ.-мат. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **А.Е. Давлетов**; доктор физ.-мат. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **М.Н. Калимолдаев**; доктор геогр. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **А. Медеу**; доктор техн. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Ж.У. Мырхалыков**; доктор биол. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Н.П. Огарь**; доктор техн. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Г.Г. Таткеева**; доктор сельскохоз. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **И. Умбетаев**

Редакционный совет:

академик РАН **Е.П. Велихов** (Россия); академик НАН Азербайджанской Республики **Ф. Гашимзаде** (Азербайджан); академик НАН Украины **В.В. Гончарук** (Украина); академик НАН Республики Армения **Р.Т. Джрбашян** (Армения); академик РАН **Н.П. Лаверов** (Россия); академик НАН Республики Молдова **С. Москаленко** (Молдова); академик НАН Республики Молдова **В. Рудик** (Молдова); академик НАН Республики Армения **А.С. Сагиян** (Армения); академик НАН Республики Молдова **И. Тодераш** (Молдова); академик НАН Республики Таджикистан **М.М. Якубова** (Таджикистан); член-корреспондент НАН Республики Молдова **Ф. Лупашку** (Молдова); д.т.н., профессор **Р.Ш. Абиев** (Россия); д.т.н., профессор **К.В. Аврамов** (Украина); д.м.н., профессор **Юрген Аппель** (Германия); д.м.н., профессор **Иозеф Банас** (Польша); д.т.н., профессор **А.В. Гарабаджиу** (Россия); доктор PhD, профессор **О.П. Ивахненко** (Великобритания); д.х.н., профессор **Изабелла Новак** (Польша); д.х.н., профессор **О.Х. Полещук** (Россия); д.х.н., профессор **А.И. Поняев** (Россия); профессор **Моход Хасан Селамат** (Малайзия); д.т.н., профессор **Г.С. Хрипунов** (Украина)

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан». ISSN 1991-3494

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы)

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан №5551-Ж, выданное 01.06.2006 г.

Периодичность: 6 раз в год

Тираж: 2000 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, 220, тел. 272-13-19, 272-13-18.

www: nauka-nanrk.kz, bulletin-science.kz

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2015

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75

Editor in chief

M. Zh. Zhurinov,
academician of NAS RK

Editorial board:

N.A. Aitkhozhina, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **K.M. Baipakov**, dr. hist. sc., prof., academician of NAS RK; **I.O. Baitulin**, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **R.I. Bersimbayev**, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **A.M. Gazaliyev**, dr. chem. sc., prof., academician of NAS RK; **Z.D. Dyusenbekov**, dr. agr. sc., prof., academician of NAS RK; **R.Ye. Yeleshev**, dr. agr. sc., prof., academician of NAS RK; **T.Sh. Kalmenov**, dr. phys. math. sc., prof., academician of NAS RK; **A.N. Nysanbayev**, dr. phil. sc., prof., academician of NAS RK; **S.S. Satubaldin**, dr. econ. sc., prof., academician of NAS RK; **Kh.M. Abzhanov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.Ye. Abishev**, dr. phys. math. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Z.S. Abisheva**, dr. eng. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.N. Absadykov**, dr. eng. sc., prof., corr. member of NAS RK (deputy editor); **D.A. Baimukanov**, dr. agr. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.A. Baytanayev**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **A.Ye. Davletov**, dr. phys. math. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.N. Kalimoldayev**, dr. phys. math. sc., prof., corr. member of NAS RK; **A. Medeu**, dr. geogr. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Zh.U. Myrkhalykov**, dr. eng. sc., prof., corr. member of NAS RK; **N.P. Ogar**, dr. biol. sc., prof., corr. member of NAS RK; **G.G. Tatkeeva**, dr. eng. sc., prof., corr. member of NAS RK; **I. Umbetayev**, dr. agr. sc., prof., corr. member of NAS RK

Editorial staff:

E.P. Velikhov, RAS academician (Russia); **F. Gashimzade**, NAS Azerbaijan academician (Azerbaijan); **V.V. Goncharuk**, NAS Ukraine academician (Ukraine); **R.T. Dzhrbashian**, NAS Armenia academician (Armenia); **N.P. Laverov**, RAS academician (Russia); **S.Moskalenko**, NAS Moldova academician (Moldova); **V. Rudic**, NAS Moldova academician (Moldova); **A.S. Sagiyan**, NAS Armenia academician (Armenia); **I. Toderas**, NAS Moldova academician (Moldova); **M. Yakubova**, NAS Tajikistan academician (Tajikistan); **F. Lupaşcu**, NAS Moldova corr. member (Moldova); **R.Sh. Abiyev**, dr.eng.sc., prof. (Russia); **K.V. Avramov**, dr.eng.sc., prof. (Ukraine); **Jürgen Appel**, dr.med.sc., prof. (Germany); **Joseph Banas**, dr.med.sc., prof. (Poland); **A.V. Garabadzhiu**, dr.eng.sc., prof. (Russia); **O.P. Ivakhnenko**, PhD, prof. (UK); **Isabella Nowak**, dr.chem.sc., prof. (Poland); **O.Kh. Poleshchuk**, chem.sc., prof. (Russia); **A.I. Ponyaev**, dr.chem.sc., prof. (Russia); **Mohd Hassan Selamat**, prof. (Malaysia); **G.S. Khripunov**, dr.eng.sc., prof. (Ukraine)

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 1991-3494

Owner: RPA "National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan" (Almaty)

The certificate of registration of a periodic printed publication in the Committee of Information and Archives of the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan N 5551-Ж, issued 01.06.2006

Periodicity: 6 times a year

Circulation: 2000 copies

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18,

<http://nauka-nanrk.kz/>, <http://bulletin-science.kz>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2015

Address of printing house: ST "Aruna", 75, Muratbayev str, Almaty

CURRENT STATE OF INVESTMENT AND DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN KAZAKHSTAN

B. M. Dandaeva

International Kazakh-Turkish University named after K. A. Yassavi, Turkestan, Kazakhstan.

E-mail: dandaeva.botagoz@mail.ru

Key words: investor, investment, management, credit, enterprise.

Abstract. Development of the agricultural sector is the most important issue in all countries. In order to make the agricultural products to be competitive, it is necessary to development the agricultural sector. In order to achieve economic growth, it is also necessary to increase the investment activity in the country. For the creation and management of favorable investment climate is needed to strengthen the image of Kazakhstan capital in foreign markets, the increase of direct investment flows, rational and efficient use of the state investment, new technologies, advanced methods of organization and management are introduced in the work which have an impact on the growth of export turnover of Kazakhstan. All these result to the stability of the economy of the country and to the to increase production. Thus, the level of productivity in the agricultural sector mainly depends on the investments.

One of the main types of work in regulation of investment processes in agriculture is the influence of the state through the creation of favorable conditions for investors. In present time agricultural products directly depend on financial support of the state, realized through price policy, provided various benefits for credit, subsidies and other payments from the budget.

The need for substantial subsidies to agriculture due to the fact that agricultural production greatly determines the conditions of human life and it also depends on great volumes of both material and technical resources, and its turn economic growth stimulates the development of other fields of industry, attract a considerable number of work force and also provides with economic and food security of the state.

ӘОЖ 332.1

ҚАЗАҚСТАН АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫН ИНВЕСТИЦИЯЛАУДЫҢ БҮГІНГІ КҮНГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ДАМУЫ

Б. М. Дандаева

Қ. А. Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

Тірек сөздер: инвестор, инвестиция, басқару, кредит, кәсіпорын.

Аннотация. Бүгінде аграрлық секторды дамыту барлық мемлекеттерде ең басты өзекті мәселеге айналған. Елімізде өндірілген ауылшаруашылығы өнімдерінің бәсекелестік қабілеттілігі болу үшін аграрлық саланың тұрақты дамуын қамтамасыз ету қажет. Экономикалық өсудің қарқындарына қол жеткізу үшін елде инвестициялық белсенділікті арттыру қажет. Ол үшін тартымды инвестициялық ахуалды қалыптастыру және басқару арқылы Қазақстан капиталдарының сыртқы нарықтардағы имиджін нығайту, тікелей инвестициялардың ағынын арттыру, мемлекеттік инвестицияларды ұтымды және тиімді пайдалану талап етіледі, яғни инвестиция арқылы жаңа технологиялар енгізеді, өндірісті басқару мен ұйымдастырудың озық әдістермен жұмыс істейді, Қазақстан экспорты айналымының өсуіне ықпалын тигізеді. Осының барлығы айналып келгенде ел экономикасының тұрақты болып, өндіріс өнімінің көбеюіне жол ашады. Сондықтан, ауылшаруашылығы саласының өнімділік деңгейі айтарлықтай дәрежеде инвестицияның құюылуына байланысты. Осыған байланысты ауылшаруашылық саласында инвестициялық үрдісті мемлекетпен басқарудың негізгі бағыттары инвесторларға қолайлы жағдай жасау.

Ауылшаруашылығына инвесторлар қолайлы жағдай туғызу негізінде инвестицияны басқарудың барлық тұлғаларының іс-әрекеттерін ауылдық әлеуметтік дамуының жалпы бағыттылығымен сипатталатын экономикалық мүддесінің үйлесімділігін және олардың инвестициялық қызметінің белсенділігін арттыруды қамтамасыз ету қажеттілігі туындады. Инвестицияны басқару механизмдерін жүзеге асыру мемлекеттік қаржылық қолдау, инвестициялық жеңілдіктер енгізу, жеңілдетілген несиеуді қолдану, амортизациялық саясат, ауылшаруашылық кәсіпорындарының тұрақтылығын жоғарылату жөніндегі шаралар кешенін жүзеге асыру жолымен мүмкін болады.

Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына «Қазақстан-2050» Стратегиялық қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты Жолдауында ауылшаруашылығы өніміне өсіп отырған жаһандық сұраныс жағдайында ауқымды жаңғырту қажеттілігін сілтеді. Ол агроөнеркәсіп кешенінің маңызды міндеті болып табылады. Ол үшін мыналар қажет: жер өңдеу мәдениетін өзгерту және жаңа ғылыми, технологиялық, басқарушылық жетістіктерді ескере отырып мал шаруашылығындағы дәстүрлерімізді жаңғыртуымыз қажет [1].

Ауылшаруашылығы Қазақстан экономикасының ең перспективалы саласы болып табылады. Ауылшаруашылығы өнімдерін өндіру және қайта өңдеу ісі еліміздің аграрлық саласын жаңа сапалық деңгейге көтеруге мүмкіндік береді, сөйтіп оның жоғары бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді. Кеден одағына, әрі қарай Дүниежүзілік сауда ұйымына ықпалдасу аясында бұл мәселе аса өзекті болып табылады.

Бүгінде агроөнеркәсіп кешенін басқару жүйесінде мемлекет тарапынан реттеу мен қолдау негізінде әртүрлі жеңілдіктер қарастырылуда. Мұнда ауылшаруашылығын басқарудың салалық территориялық органдары басты рөл атқарады, тікелей ықпал ету ауылшаруашылық өнімін дайындауға араласу, баға белгілеу, ауылшаруашылық техникасының жай күйінде мемлекеттік техникалық қадағалауды жүзеге асыру, қызмет көрсету бірлестіктерінің және тағы басқа салалық территориялық органдардың жүйесімен қамтамасыз етіледі. Осы негізде ең алдымен ауылшаруашылығын инвестициялау мүмкіндіктеріне жол ашу керек. Бұл деген осы саланың келешекте даму ерекшеліктерін көрсетеді [2]. Осыған орай ел экономикасы шетелдік қаржыландыру үшін өте қолайлы үштіктің қатарынан көрініп жүр. Саяси тұрақтылық, ішкі экономикалық ахуал мен индустриялды-инновациялы дамуға бет бұрған мемлекетімізге қаржы құю оңтайлы болып келеді. Қазақстанға инвестиция салуға құлшыныс білдірушілер саны артуда. Оның басты негізгі себебі – біздің мемлекетімізде қалыптасқан тұрақтылық. Оның үстіне инвестиция салуда жергілікті үкімет пен инвесторлардың қарым-қатынасы маңызды [3].

Еліміздегі осындай оңды жайттарды ескере отырып, ҚР Президенті жанындағы шетелдік инвесторлар кеңесімен бірлесіп басқа да салалар бойынша инвестициялық меморандумға қол қойған болатын. Сондай-ақ, инвесторлар назарына шикізаттан тыс ауылшаруашылығы, инфрақұрылым және туризм салалары бойынша оңтайлы бағдарламалар ұсынылды. IV Инвестициялық саммит ірі компаниялар мен инвесторлардың басын біріктірді, ортақ мүдделер мен мақсаттарды анықтады. Ал ең бастысы, жаңа инвестициялық жобалар бойынша меморандумға қол қойылды, бұл өз кезегінде еліміздегі инвестициялық салымдардың санын арттыра түсті. Осы саммитте Елбасы еліміздегі экономиканы жақсартуға, өндіріс мүмкіншіліктерін дамытуға бағытталған бағдарламаларды атап өтті. Себебі, нақты осы бағдарламалар негізінде көптеген салаларға оның ішінде ауылшаруашылығы саласына инвестиция тарту қажеттілігі туындады [4]. Міне, бүгінде инвестицияны тартуды жүзеге асыру арқылы елдің ауыл шаруашылығы өнімінің негізгі түрлері бойынша, егіншілік шаруашылығында өзін-өзі толық қамтамасыз етуіне қол жеткізуі мақсатында ылғалды үнемдейтін технологияларды және тамшылата суаруды белсенді қолдану арқылы егіс алқаптарын кеңейту есебінен астықтың өнімділігі артты, ауыл шаруашылығы өнімін өндіретін кәсіпорындар техникалық және технологиялық тұрғыдан қайта жабдықталды [5].

Тәуелсіздік алған жылдардан бері елімізге 108 миллиард доллар инвестиция салынған. Бұл Орталық Азия елдеріне құйылған капиталдың 80 пайызын құрайды. Қазір шетелдік капиталы бар 20 мың кәсіпорын ел экономикасына өз үлесін тигізуде. «Жақын арада «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры инвесторлар үшін аса ірі жобаларды жариялады. Үкімет тарапынан мақұлданған Үдемелі индустриялық-инновациялық даму бағдарламасындағы жобалардың жартысын қазіргі таңда Ұлттық әл-ауқат қоры қаржыландыруда. Бұл 32 жобадағы қаражаттың жалпы сомасы 20 миллиард доллардан астам. Басымдық қосымша құны жоғары өнім өндіруді қамтамасыз ететін

жобаларға беріледі. Инвестицияны тартуда өндірістің 12 саласы ерекше айқындалып отыр. Атап айтар болсақ, металлургия, мұнай-химия өнеркәсібі, құрылыс, агроөнеркәсіп пен көлік және телекоммуникация саласы әлемде желілік кәсіпке қол жеткізген қаржыгерлерді қызықтырса керек [6].

Елбасының кезекті 2014 жылғы Жолдауында еліміздің аграрлық секторының тиімділігін арттыру мақсатында бірқатар міндеттер көрсетілді. «Ауылшаруашылығы жерлерін жалға тек қана инвестиция тарту, озық технологиялар енгізу, бәсекелестікті көтеру жайларын есепке ала отырып беру керек. Егер шетел компаниялары жерді жалға алып, ауылшаруашылығы өнімдерін қалай өндіру керектігін көрсететін болса, біз одан қорықпауымыз керек», – деді Мемлекет басшысы [7].

Қазіргі қолданыстағы еліміздің ауылшаруашылығы саласын дамытудың 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасы қайтадан кеңейтіліп, саладағы барлық мәселелерді толық қамтитын 2013-2020 жылдарға арналған жаңа бағдарлама жасалды. Бұл бағдарлама ауылшаруашылығы өнеркәсіп кешенінің бәсекелестік қабілетін арттыруға бағытталуымен ерекшеленеді. Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына ену кезеңі әсіресе, ауыл шаруашылығына айрықша көңіл бөлу қажеттігін алдыға қойып отыр. Алдағы жеті жылға арналған бағдарламада ауылшаруашылығын өркендетудің барлық тетіктері қарастырылып, қаржыдан бастап маркетингтік кеңес беруге дейінгі мемлекеттік қолдау көрсетудің жолдары мен шаралары нақтылы жобаланды [8]. Бұл төрт бағытта жүргізілетін стратегиялық бағдарлама аясында ауылшаруашылығы құрылымдарына қаржылық, мемлекеттік реттеу, тауарлар мен қызметтердің қолжетімділігі, инфрақұрылымдарды жетілдіру бойынша көмектер көрсетіліп, шаруа қожалықтары мен ауыл фермерлерінің шаруасын жеңілдетуге орай өзге де шаралар қолға алынбақ. Сөйтіп, 2020 жылға дейін елде ауылшаруашылығы өнімдері 1,5 есе, осы саладағы еңбек өнімділігі 3 есе, экспортқа шығарылатын өнімдер 20 пайызға көбейіп, 6,8 млн. гектар пайдаланылмай жатқан жер айналымға енеді. Жеті жылда егін, мал шаруашылығына республикалық, жергілікті бюджет есебінен бөлінетін субсидия мөлшерін бүгінгіден 4,5 есеге арттыру бойынша жоспарланды [9].

Елбасымыздың тапсырмасында экспортталатын ет көлемінің жыл сайынғы мөлшерін 60 мың тоннаға жеткізіп, етті бағыттағы мал басын көбейту үшін бағдарламада ірі қара, қой өсіретін шаруа қожалықтары мен фермерлік шаруашылықтарды құруға ерекше көңіл бөлініп, малдарды сатып алуға берілетін несиенің пайыздық үстемесі, субсидияландыру шарттары өзгертіліп, біршама жеңілдетілмекші [10]. Мал бағудың қиындығын жеңілдету үшін елімізде шетелдегідей суы, телефон байланысы, техникасы, интернеті бар қолайлы фермерлік шаруашылық орындарын салу қолға алынбақ. Бұрынғы мал қыстақтары қалпына келтіріліп, өрістер мен жайлаулар кеңінен пайдаланылмақ. Сондықтан келешекте мал өсіріп, оның өнімін өндіруге ден қойған кәсіпкерлерге мемлекет тарапынан көрсетіліп жатқан қолдаулар мен көмектер одан әрі арттырылады. Осыған байланысты қабылданған бағдарлама аясында сақтандыру жүйесі АӨК субъектілерінің ресурстарға қолжетімділігін кеңейтеді және ауылшаруашылығын белсенді қаржыландыру үрдісіне қаржы институттарын тартты [11].

Елімізде мал басын өркендетуге «Сыбаға», «Жайлау» бағдарламалары дайындалды және оның тигізер пайдасы көп. «Жайлау» бағдарламасы ауыл тұрғындарына тиімді болу үшін әрі қарай жетілдіріле түспек. 2013-2023 жылдарға арналып жасалып отырған аталмыш бағдарлама ауылда фермерлік шаруашылықтар құруға бағытталып, несиелендірудің тиімді түрін ұсынды. Бағдарлама жобасында көрсетілгендей, өндіріске жаңа технологияны енгізіп, кәсіпорынды қайта жарақтандыруға қаржы салушы субъектілерге де мемлекет тарапынан субсидия берілетін болды. Бұл инвестициялық субсидияландыру жобасы 2014 жылдан бастап жүзеге асырыла бастады. Германия, Канада сияқты алыс шетелдерді айтпағанда, Кедендік одақ құрамындағы Ресей мен Беларусь елінде ауылшаруашылығының, соның ішінде қайта өңдеу өнеркәсібінің дамуына қолайлы жағдай туғызған инвестициялық субсидияландыру жобасына біздің ел де үлкен үміт артып отыр. Енді шаруашылықты өркендетуге салынған инвестицияның 20 пайызы мемлекет тарапынан субсидия түрінде қайтарылады [12].

«ҚазАгро» ұлттық холдингі компаниялар тобындағы қаржы ұйымы – «Ауылшаруашылығын қаржылай қолдау қоры» АҚ 2013 жылы ауыл тұрғындарына және ауылшаруашылығы тауар өндірушілеріне жалпы сомасы 13,7 млрд. теңге қарыз берді, оның ішінде республикалық бюджеттен – 3,7 млрд. теңге, өз қаржысынан – 1,4 млрд. теңге, тартылған қаржыдан (оның ішінде – Жұмыспен қамту – 2020 бағдарламасымен) – 8,6 млрд. теңге жұмсалды. Республикалық бюджеттен бөлінген

қаржы «Сыбаға» бағдарламасы бойынша фермерлік шаруашылықтарға ірі қара малдың аналық басын сатып алу үшін, өз қаржысы – «Егінжай» бағдарламасы бойынша көктемгі дала және егін жинау жұмыстарына және «Сыбаға» бағдарламасына, тартылған қаржы – «Сәтті» исламдық қаржыландыру және Жұмыспен қамту – 2020 бағдарламаларына бағытталды [13].

Жалпы, ауылшаруашылық өңдеуді мемлекеттік қолдау шеңберінде, 2020 жылға дейін бюджеттен 140 миллиард теңге шамасында бөлінетін болады, бұл беларуссия өндірушілері мен ресей өндірушілерін қолдау деңгейімен отандық өндірушілерді қолдау деңгейін теңестіруге мүмкіндік береді.

Бүгінде бұл саланың ерекшелігі инвестициялық тартымдылық деңгейі, агросектордың дамуының перспективасының дәлелі ретінде көрініс табады. «КазАгроФинанс» АҚ мәліметтері бойынша капитал салымдарының мөлшерлері отандық АӨК-ге жыл сайын өсіп келеді, бұл туралы өндіріске қосылған жаңа жобалар көрнекілік ретінде дәлелдейді. «Инвестициялық бағдарламаларды конкурстық іріктеу шеңберінде, 133,4 миллиард теңге сомасына 247 жоба мақұлданды, оның ішінен қазіргі кезде пайдалануға 185 жоба енгізілді. Оның ішінде 27 жоба ағымдағы жылы іске қосылды [14].

Нұрсұлтан Назарбаев қазіргі экономикалық ахуалды ескеріп, «Нұрлы Жол» бағдарламасын дағдарысқа қарсы жаңа шаралармен толықтыру арқылы қолдау шараларының аясын кеңейткен жөн екендігін атап өтті. Бұлардың қатарында отандық машина жасау саласын және экспорттаушыларды қолдау, шағын және орта бизнес кәсіпорындары үшін инфрақұрылымдар жүргізу, АӨК-ті мемлекеттік қолдауды ұлғайту, ішкі нарықты қорғау шаралары және басқа да бағдарлар қарастырылды. Үкімет 250 миллиард теңге көлемінде шұғыл шаралар қабылдау үшін резерв жасақтады. Әсіресе, ауылшаруашылық өнімдерін және азық-түлік өнеркәсібін дамыту бойынша Үкіметке 2013-2014 жылдары қолға алынған және бүгінде жалпы қарызы 313 миллиард теңге болатын 292 кәсіпорынды қамтып отырған АӨК нысандарын қаржылық сауықтыру жұмысын жалғастыру тапсырылды [15].

Елімізде барлық жұмыс істейтін қазақстандықтардың ішінде ауылшаруашылығымен айналысатын халықтың саны 25 %-ды құрайды. Сондықтан АӨК-ке бөлініп жатқан қосымша қаражат қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етіп, АӨК-пен аралас салалардың дамуына жағымды әсер бермек. 2015 жылы АӨК субсидиялауға 157,3 млрд.теңге бөлінбек, бұл 2013 жылғы көрсеткіштен 1,8 есеге көп (87,2 млрд. теңге).

Алдын-ала қабылданған «Агробизнес-2020» бағдарламасының жүзеге асырылуының алғашқы нәтижелері жайлы айтуға болады. 2014 жылы ауылшаруашылығының жалпы ішкі өнімі 2,5 трлн. теңгені құрап, өткен жылдың көрсеткішінен 0,8 %-ға асып түсті. Күрделі табиғи жағдайға қарамастан өсімдік шаруашылығының өсімі 98,4 % құраса, мал шаруашылығында – 3,8 % [16].

Азық-түлік өнімдерін өндіру 2,9 %-ға өсті. 2014 жылы енгізілген инвестициялық субсидиялар ауылшаруашылығының негізгі капиталына инвестициялар көлемін 14,4 %-ға ұлғайтуға мүмкіндік беріп, жыл қорытындысы бойынша 166,4 млрд. теңгені құрады. Азық-түлік өнімдерін өндірудің инвестициясы 16,5 %-ға артып, 40,8 млрд. теңгені құрады [17]. Айталық, оңтүстік өңірде заманауи аграрлық кешеннің іске қосылуы арқылы еліміздің экспорттық әлеуеті артып, мұның барлығы мемлекет тарапынан көрсетіліп жатқан қолдаулардың арқасында агроөнеркәсіп кешені заманауи технологиялармен қамтылғанын көруге болады. Кәсіпорынға «Бизнестің жол картасы-2020» бағдарламасы аясында газ құбыры тартылған, компанияға «Агробизнес – 2020» бағдарламасы бойынша 516 млн. тг. инвестициялық субсидия берілген. Осы бағыттағы жұмыстарды іске асыру барысында әр аудан, қалада агроиндустриалды аймақтар құру қолға алынған [18].

Экономиканың аграрлық секторындағы заңнамалық база нарықтық экономиканың талаптарына және халықаралық тәжірибе нормаларына сәйкес келетінін атап өткен жөн. Бұл ауылшаруашылығында тауар өндірушілердің кәсіпкерлік бастамаларын қорғап, қолдауға және экономиканың аграрлық секторының инвестициялық тартымдылығын жоғарлатуға бағытталған [19].

Осы орайда, ауылшаруашылығы саласын дамытуды экономикалық ынталандыру және оның инвестициялық тартымдылығын арттыру үшін агроөнеркәсіптік кешенді мынадай бағыттар бойынша қаржыландыруды жалғастыру керек:

1. Агроөнеркәсіптік кешенінде субъектілеріне несие беруді және оларды техникамен, жабдықпен қамтамасыз ету кезінде пайыздық ставкаларды арзандату;

2. Мал шаруашылығының өнімділігін және өнімінің сапасын арттыру бойынша мемлекеттік қолдау жүйесін тиімді ұйымдастыру;

3. Егін шаруашылығының өнімділігін және өнімінің сапасын арттыру, оның ішінде көктем және күз мезгілдерінде егінді жинау, қажетті жанар-жағармай материалдарымен қамтамасыз етуді субсидиялау жолымен арзандату;

4. Отандық ауылшаруашылығы тауарларын өндірушілерге тыңайтқыштардың құнын арзандату;

5. Асыл тұқымды мал шаруашылығын дамыту;

6. Бүгінгі дағдарыс жағдайында отандық өндірушілердің өнімді өткізу бойынша жұмыстарды ұйымдастыру және ауылшаруашылығы өнімінің нарығын басқару жүйесін дамыту керек [20].

Демек, экономикалық өсудің қарқындылығына қол жеткізу үшін басты міндет елде инвестициялық белсенділікті арттыру қажет. Тартымды инвестициялық ахуалды қалыптастыру және басқару арқылы Қазақстан капиталдарының сыртқы нарықтардағы имиджін нығайту, тікелей инвестициялардың ағынын арттыру, мемлекеттік инвестицияларды ұтымды және тиімді пайдалану талап етіледі, яғни инвестиция арқылы жаңа технологиялар енгізеді, өндірісті басқару мен ұйымдастырудың озық әдістермен жұмыс істейді, еліміздің экспорт айналымының өсуіне ықпалын тигізеді. Мұның барлығы айналып келгенде ел экономикасының тұрақты болып, өндіріс өнімінің көбеюіне жол ашады.

ӘДЕБИЕТ

[1] ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Астана, 2012. – 14 желтоқсан.

[2] Расулов М.Р., Кенешбаев Б.Ж. Инвестициялардың ауыл шаруашылығын дамытудағы рөлі // Қ.А. Яссауи атындағы ХҚТУ Хабаршысы. – 2003. – № 2. – 145 б.

[3] Әбілқасым Б. Оңтүстік Қазақстан облысындағы инвестициялық ахуалды жақсартудың тиімді тетіктері // Экономикадағы аймақты басқару және мамандарды дайындау: XXI ғасырға көзқарас. Халықаралық ғылыми-практикалық конференция. – Шымкент, 2003. – 203-206 б.

[4] «Орталық Азияға салынған шетелдік қаржының 80 пайызы – Қазақстанда // Алаш айнасы. – № 91 (317) 4 маусым 2010 жыл.

[5] Қазақстанда агроөнеркәсіп кешенін дамыту ерекшеліктері мен бағыттары. Қазақстан-2050: индустриалды-инновациялық даму стратегиясын жүзеге асырудың өңірлік мүмкіндіктері. Халық.конф.матер. – Түркістан, 2013. – Т. I. – № 1. – 256-261 б.

[6] Д. Бітікова «Агробизнес-2020»: ауылшаруашылығын дамытудың жаңа арнасы // Егеменді Қазақстан, 15 ақпан, 2013.

[7] «Қазақстан Республикасы Президентінің 17 қаңтардағы Жолдауы» 2014 жыл.

[8] Ауылшаруашылығы саласын дамытудың 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасы. www.minagri.kz

[9] Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасын бекіту туралы. <http://adilet.zan.kz/>

[10] Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2011 жыл 28 қаңтар.

[11] «Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты». www.akorda.kz

[12] <http://www.bayanaul.pavlodar.gov.kz/>

[13] <http://www.kazagro.kz/>

[14] «КазАгроФинанс» АҚ мәліметтері

[15] «Экономикасы кері шегінбеген елміз». Елбасы Н.Ә. Назарбаев Үкіметтің кеңейтілген отырысы. egemen.kz 12.02.2015.

[16] «Ауылшаруашылығы министрілігі». www.minagri.kz

[17] <http://www.stat.gov.kz>

[18] <http://www.ontustik.gov.kz/>

[19] Мырзалиев Б.С. Түркістан қаласының қалыптасуындағы әлеуметтік-экономикалық даму кезеңдері мен кемелдену бағыттары. «Түркістанды түркі дүниесінің рухани орталығы ретінде қалыптастыру мәселелері» Халықаралық конференция материалдары. – Түркістан, 2015. – 123-143 б.

[20] Агробизнес - 2020 бағдарламасы. <http://kasipker.info/>

REFERENCES

[1] *The message of the President of the Republic of Kazakhstan to the nation on the "Kazakhstan-2050" Strategy of the new policy.* Astana, 2012. Friday, December 14. (in Kaz.).

[2] Rasulov M.R., Keneshbaev B.Zh. *Role in the development of agriculture investments.* Yassavi IKTU bulletin - 2003 - 2 - p.145. (in Kaz.).

- [3] Abilkasym B. *The economy of effective mechanisms to improve the investment climate in South Kazakhstan region. Management and training: the XXI century approach. International scientific and practical conference.* - Vilnius, 2003. - p.203-206. (in Kaz.).
- [4] "80 percent of foreign investments in Kazakhstan and Central Asia." *Alash ainasy.* №91 (317), June 4, 2010. (in Kaz.).
- [5] *The development of the agro-industrial complex of features and tendencies. Kazakhstan-2050: the implementation of the strategy of industrial-innovative development of regional opportunities.* Khalik. conf. mater. Turkey, N1, 2013, V.1, p.256-261. (in Kaz.).
- [6] Bitikova D. "Agribusiness 2020": the development of agriculture in the new channel. February 15, 2013. Egemen Kazakhstan newspaper. (in Kaz.).
- [7] "The Message of the President of the Republic of Kazakhstan, January 17, 2014". (in Kaz.).
- [8] *Agriculture Sector Development Program for 2010-2014.* www.minagri.kz
- [9] *The development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan for 2013 - 2020 "Agribusiness 2020"* On approval of the program <http://adilet.zan.kz/>. (in Kaz.).
- [10] *The President of the Republic of Kazakhstan Nazarbayev's message to the Nation.* January 28, 2011. (in Kaz.).
- [11] "Official site of the President of the Republic of Kazakhstan" www.akorda.kz.
- [12] <http://www.bayanaul.pavlodar.gov.kz/>
- [13] <http://www.kazagro.kz/>
- [14] Data of "KazAgroFinance", LLC.
- [15] "The economy is revolved country back." President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev at the enlarged session of the Government. egemen.kz 12.02.2015. (in Kaz.).
- [16] Ministry of Agriculture of the RK. www.minagri.kz.
- [17] <http://www.stat.gov.kz>
- [18] <http://www.ontustik.gov.kz/>
- [19] Myrzaliev B.S. *The maturity of the social-economic development and the formation of the city of Turkestan directions.* "The formation of Turkestan as the spiritual center of the Turkic World" international conference, Turkey, 2015, pages 123-143. (in Kaz.).
- [20] "Agrobusiness-2020" program. <http://kasipker.info/>

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В КАЗАХСТАНЕ

Б. М. Дандаева

Международный казахско-турецкий университет им. Х. А. Ясави, Туркестан, Казахстан

Ключевые слова: инвестор, инвестиция, управление, кредит, предприятие.

Аннотация. Развитие аграрного сектора является наиболее важным вопросом во всех странах. Для того, чтобы сельскохозяйственная продукция, производимая в стране, была конкурентоспособной, необходимо обеспечить устойчивое развитие аграрного сектора. Чтобы достичь темпов экономического роста, необходимо увеличить инвестиционную активность в стране. Для этого через создание и управление благоприятного инвестиционного климата требуется укрепление имиджа казахстанского капитала на внешних рынках, увеличение притока прямых инвестиций, рациональное и эффективное использование государственных инвестиций, т.е. путем инвестирования внедряются новые технологии, осуществляется работа с применением передовых методов организации и управления производством, оказывается влияние на рост экспортного оборота Казахстана. Все это в итоге приведет к стабильности экономики страны и к увеличению объемов производства. Таким образом, уровень производительности сельскохозяйственной отрасли в значительной степени связана с привлечением инвестиций.

Одним из основных направлений регулирования инвестиционных процессов в сельском хозяйстве является влияние государства через создание благоприятных условий для инвесторов. В настоящее время сельскохозяйственное производство находится в тесной зависимости от финансовой поддержки государства, реализуемой через ценовую политику, предоставление различных льгот по кредиту, субсидии и прочие платежи из бюджетных средств.

Необходимость значительных субсидий сельскому хозяйству обусловлена тем, что аграрное производство существенно определяет условия жизни людей, является потребителем достаточно больших объемов материально-технических ресурсов, а экономический рост стимулирует развитие других отраслей; привлекает значительное количество рабочей силы; обеспечивает экономическую и продовольственную безопасность государства.

Поступила 22.05.2015 г.

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www.nauka-nanrk.kz

bulletin-science.kz

Редакторы *М. С. Ахметова, Д. С. Аленов, Т. А. Апендиев*
Верстка на компьютере *Д. Н. Калкабековой*

Подписано в печать 28.05.2015.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.

17,7 п.л. Тираж 2000. Заказ 3.